

1. Georg Trakl v českých překladech

(Bohuslav Reynek, Ludvík Kundera, Vladimír Holan, František Nechvátal, Otto František Babler, Ivan Slavík., Zbyněk Hejda, Ivan Wernisch, Ivan Blatný)

V úvodní části této kapitoly jsou nastíněny některé teoretické principy a předpoklady pro překládání poezie obecně a dále se zaměřením na srovnání prozodických vlastností němčiny a češtiny jako příkladu jazyků relativně si blízkých, přesto však v některých aspektech, jež je třeba zejména v překládání poezie zohlednit, rozdílných. Druhým úkolem pak je systematizovat překlady poezie Georga Trakla do češtiny a na praktických příkladech demonstrovat některé závěry z úvodní části.

O překládání jako procesu a překladech jako výsledcích tohoto procesu převodu literárního díla z jednoho *jazyka* do jiného existuje řada teorií a publikací. Shrňme stručně některé závěry translatologických bádání: při překladu dochází k několikanásobné interpretaci. Autor originálního díla tvůrčím způsobem interpretuje skutečnost, jež jej obklopuje, a umělecky ji ztvární v slovesném uměleckém díle. Mezi tento text a vnímatele přeloženého textu pak vstupuje překladatel, který interpretuje originální text. Jeho snahou by mělo být po procesu překladu svou interpretací vyvolat dojem co možná nejbližší předpokládané interpretaci vnímatele originálního textu - tak, aby vnímatel přeloženého textu, který jej opět (už jako druhý v řadě) interpretuje a aplikuje do kontextu svých životních zkušeností, byl co nejméně znevýhodněn. Je tedy zřejmé, že obzvlášť u textů uměleckých nelze o něja-

20

kém překladu tvrdit, že je jediný možný; ba naopak, existuje tolik možných překladů, kolik překladatelů (a pochopitelně existují i různé překlady téhož textu z pera jednoho překladatele). Pro překládání poezie pak platí to, *co* obecně pro poezii (a Traklova pak obzvlášť) -různost interpretací více vnímatelů, potažmo překladatelů, nejasné a nekonkrétní *vyznění* veršů jsou jedním ze základních stavebních kamenů poezie.

Důležitou roli hraje způsob, jakým se překladatel vypořádá s formou básně, zejména je-li psána *vázaným* veršem. Verš jako členicí jednotka básnického textu (na rozdíl od výpovědi v próze) má sám o sobě vliv na stylizaci jazyka; v rýmovaném verši pak tato stylizovanost dosahuje ještě vyššího stupně, což se v překladu musí projevit častějším příklonem ke kompromisům. Pro poezii přeloženou z jiného jazyka platí, že rým mívá volnější vztah k myšlenkové kompozici básně. Jen výjimečně se totiž stane, aby v jazyce překladu souzněla dvě slova významem odpovídající rýmovému páru výchozího *jazyka*, (vzácným příkladem může být souznění německého páru „Macht - Nacht“ a českého „moc - noc“). Za úspěch lze proto považovat, když se podaří najít souznějící dvojici mezi slovy nesoucími význam obsažený v obou verších. Často se nepodaří ani toto řešení, a potom dochází na málo obsažná, tzv. vycpávková slova. V krajní nouzi pak překladatel kvůli rýmu zavádí do verše významy nové, což ale již může značně narušit vyznění celé básně.

Co se týče srovnání němčiny a češtiny z hlediska translatologie, jedná se o *jazyky* podobné. Oba jsou svou povahou flektivní, ačkoli němčina směřuje více rysy k izolačnímu jazykovému typu. Pro češtinu i pro němčinu je pak v poezii přirozený sylabotónický metrický systém pracující s pravidelným rozložením jak přízvuků, tak počtu slabik. Němčina ovšem v tomto ohledu inklinuje k tóničnosti, závazné je tedy rozložení přízvuků a někdy jsou možné a tolerované odchylky v počtu slabik. Čeština naproti tomu toleruje drobné odchylky v rozložení přízvuků, zatímco pravidelný počet slabik je závazný. Jak se později ukáže, je pro vnímání poezie Georga Trakla nutno pečlivě rozlišit, kdy jsou odchylky v počtu slabik a v rytmu verše záměrné a kdy nezáměrné.

/21

Při srovnání dvou jazyků je jiným faktorem důležitým pro překládání poezie tzv. významová hustota. Jde o počet slabik, který je potřebný pro formulování určité myšlenky. Čeština má

významovou hustotu nepatrně větší než němčina a potřebuje tedy slabik méně, což pro překladatele představuje výhodu, neboť může operovat s větším prostorem ve verši. Jiným prvkem nahrávajícím českému překladateli je bohatý rýmový slovník češtiny. Jiří Levý, zakladatel moderní české teorie překladu, v *Umění překladu* k této problematice poznamenává: „Pokud jde o rýmy, je český básník ve velmi výhodné pozici. Má bohatý a hlavně volně kombinovatelný rýmový slovník, výrazně stylisticky diferencovaný na rýmy gramatické a štěpné, příp. tradiční a netradiční. Proto je možno od českého básníka očekávat, že se rým stane významově nosnou a stylisticky jednotící částí jeho verše.“¹ s ohledem na dlouhou tradici a nadprůměrnou kvalitu českého překladatelství se dá říci, že čeština se může s překlady německých básní vypořádat velmi dobře a na překladatele proto lze brát relativně přísná měřítká.

Předčasné uzavřené dílo a tragický životní osud Georga Trakla patří v celosvětovém měřítku v rámci dějin rakouské literatury k nejčastěji zpracovávaným předmětům literárněvědného výzkumu. Stovky knih sekundární literatury hledají klíč k jeho básním prostřednictvím filozofických, psychoanalytických či náboženských výkladů, uspokojivou interpretaci však, jak tomu u velkých autorů bývá, nenalézají. Není snad proto divu, že Georg Trakl patří v oblasti poezie k autorům často překládaným. Prvním cizím jazykem, do něž byly Traklovy verše (a to již tři roky po vyjití Traklovy prvotiny, v r. 1917) převedeny, je právě čeština. Výrazný zájem vědců i překladatelů ve světě vzbudil Georg Trakl až podstatně později, po druhé světové válce.

Kromě tohoto primátu není rovněž zanedbatelný počet českých překladatelů, kteří se s Traklovými verši pokoušeli vypořádat. Na prvním místě je třeba jmenovat Bohuslava Reynka, autora onoho prvního překladu do češtiny, dále pak Ludvíka Kunderu, který v šedesátých letech přeložil a uspořádal Traklovo dílo téměř beze zbytku. Překlady Trakla se dále zabývali Zbyněk Hejda, Ivan Slavík, František Nechvátal, Otto František Babler, Vladimír Holan, Jan Zahradníček, Ivan Blat-

22/

ný, Jan Aida, Jaroslav Bednář, Jan Grmela, Jiří Mulač, Růžena Žižková a Ivan Wernisch. Hejdovy, Slavíkovy, Holanovy, Bablerovy a Wernischovy verze překladu vyšly knižně ve výběrech z jejich překladů, překlady ostatních překladatelů (někdy jde jen o jedinou báseň) nalezneme roztroušeny po časopisech.

Tím však výčet českých překladatelů díla Georga Trakla nekončí. V devadesátých letech dvacátého století se vyskytli hned nejméně tři další vyzývatelé. Prvním je filozof Petr Kůrka, jehož překlady několika Traklových básní zhudebnil skladatel Vladimír Franz v symfonii *Písně o samotách*.¹ Obsáhlý knižní výbor z Traklovy poezie s titulem *Podzimní duše* a s důrazem položeným na první Traklovu sbírku pořídil dále autor této knihy a knižně vyšel roku 2005 (není-li uvedeno jinak, pracuje se zde v knize právě s těmito překlady). Do třetice se Traklovými texty zabývá Klára Halasová, vnučka Františka Halase, která přeložila asi třicet básní - její překlady však zatím nebyly publikovány.

Zabýváme se zde těmi překlady, u nichž systematický, nenahodilý přístup ukazuje, jak se překladatelé vypořádávají s různými aspekty Traklových veršů. Na prvním místě jde o srovnání překladů Bohuslava Reynka a Ludvíka Kundery, v druhé řadě je přihlédnuto k překladům ostatním.

Existují ještě jiné vazby české literatury k poezii Georga Trakla. Jedná se o *vztahy* přímé či nepřímé inspirace některých básnických děl, jednotlivých básní nebo próz Traklovým dílem či životním osudem. Četnost a prakticky kontinuální výskyt takovýchto děl až do současnosti dokazuje, že ona fascinace některých českých básníků Georgem Traklem, byť mnohdy jen chvilková, není jevem nahodilým. Na počátku zaujetí českých básníků pro Georga Trakla stojí právě Reynkovy překlady Traklových sbírek *Gedichte* a *Sebastian im Traum*.

Bohuslav Reynek první Traklovu sbírku *Gedichte* pod názvem *Básně Jiřího Trakla* přeložil již r. 1917. Druhá Traklova sbírka *Sebastian im Traum*, která v Německu vyšla roku 1915, byla Reynkem rovněž záhy přeložena a vyšla - stejně jako *Básně* - v nakladatelství Dobré dílo Josefa Floriana roku 1924 pod názvem *Sebastian v snu*.³ *Jak* bylo u Dobrého díla zvykem, obě knížky vyšly stranou zájmu kulturních center

123

a v nevelkém nákladu. Přesto si však našly své čtenáře a vzbudily zaslouženou pozornost i mezi „básníky z center“.

Posuzujeme-li Reynkovy překlady dnes, dospíváme ke spíše rozporuplným závěrům - na jedné straně stojí cena objevitelského činu českého básníka a překladatele, který k nám tak záhy uvedl dílo, jež se ukázalo být pro českou literaturu tak inspirativním; na straně druhé nelze nevidět některé polemické kroky, ale i nedostatky, přehlédnutí či dokonce chyby, jichž se Reynek dopustil. (Budiž zde ale rázně řečeno, že rozhodně není záměrem snižovat hodnotu Reynkových překladů, usilujeme pouze o pokud možno objektivní translatickou analýzu.) Ludvík Kundera píše v předmluvě k vlastním překladům básní Georga Trakla o Reynkových překladech následující: „Reynkovy překlady jsou opravdu úrovně velmi rozkolísané, jsou tam místa přeložená velkolepě vedle míst zcela nezdařilých. Tam, kde Reynek překládá Traklův volný verš (tedy zvláště v *Sebastianu v snu*), jsme svědky urputného hledání českého ekvivalentu pro Traklův zvláštní jazyk, tam se s ním Reynek rve a co na tom, že se nejednou nestrefuje. Jisté je, že ani slabá a nejslabší místa Reynkova překladu nejsou s to potlačit nebo zrušit Traklovu básnickou velikost. To je stará překladatelská zkušenost: i pod nedokonalým překladem prozařuje básník, je-li veliký. A velicí básníci se u nás vždy zprvu dočkávali spíše pohotově informativního překladu, a pak teprve následovaly další pokusy. To má být tedy jistá rehabilitace Reynkovy práce: uvedl k nám velmi záhy velkého básníka a on tu našel spřízněné duše.“⁴

Není však třeba chodit do „poučené současnosti“, abychom se dopátrali soudobé reflexe Reynkových překladů. Už Vítězslav Nezval, který Trakla na rozdíl od Kundery nikdy nepřekládal, se o Reynkově práci vyjadřuje v souvislosti s Halasovou druhou básnickou sbírkou *Kohout plaší smrt* (a pro ni užitým nelichotivým termínem „traklovština“) dokonce velmi odmítavě, uváděje při tom již r. 1930 ve své kritice poprvé, podruhé pak na II. sjezdu československých spisovatelů v r. 1956 ještě otevřeněji do vzájemného vztahu Georga Trakla, Bohuslava Reynka a Františka Halase: „Naše generace rozvíjela obraznost, v svém optimismu milovala harmonii. Halas v snaze o původnost

24/

a také pod vlivem Georga Trakla, rakouského básníka, který zemřel v mládí *a. jehož* verše, velmi temné a prosycené syrovostí, překládal Reynek, katolický básník, který prožil víc než půl života ve Francii, kde zapomněl česky, češtinou víc než polámanou, převzal s pesimismem a pochmurností Trakla i Reynkovu řeč. Pokládal jsem Halasovu přemíru kakofonie téměř za organickou vadu...“⁵ V této nespravedlivé a jistě i ideologicky podmíněné kritice najdeme několik závažných souvislostí - Nezval zde spojuje Bohuslava Reynka-básníka s Bohuslavem Reynkem-překladatelem, obojí pak považuje za důležitý inspirační zdroj Halasových veršů.

Víme, že Bohuslav Reynek začal překládat velmi brzy, prakticky ve stejné době, kdy začal psát vlastní verše. Podstatnou úlohu při jeho překladatelské aktivitě (i při jeho vlastní básnické tvorbě) sehrála postava staroříšského vydavatele Josefa Floriana, který mladého talentovaného autora k literárním činnostem podněcoval. Své první verše Reynek posílal do *Moderní revue* a vůči jejímu okruhu autorů, zejména však vůči monumentálnímu dílu Otokara Březiny, se, stejně jako mnoho příslušníků jeho generace, chtěl svou poetikou vymezit. Tato skutečnost je jednou z příčin, které spoluutvářely zvláštní jazyk Reynkových básní, onu češtinu podle Nezvala „víc než polámanou“. Avšak je třeba zdůraznit fakt, že na tomto

utváření mohl jen pranepatrnou roli sehrát vliv cizích jazyků, tedy Nezvařem připomínaná francouzština. Reynek sice strávil ve Francii řadu let (první pobyt se datuje do let 1911-12), ve větší míře tam však pobýval až později, nikoli v době, kdy se jeho zvláštní poetický jazyk utvářel. Poznámka o tom, že by Reynek ve Francii mohl zapomenout česky, je rozhodně přemrštěná, ne-li nehorázná (ostatně jako celý Nezvařův pamflet).

Přesto je zřejmé, co Nezvař Reynkově češtině vytýká. Je to zvláštní dojem jazykové neobratnosti, kterým jeho verše působí; tato „neohrabanost“ je však zamýšlená a souvisí s výjimečným Reynkovým postavením na české literární scéně - záměrně izolovaným postavením katolického básníka v kontextu poetiky poválečného českého básnictví. Jaroslav Med k tomu v předmluvě k výboru z Reynkovy tvorby *Vlídne vidiny* poznamenává: „Člověk, zmítaný neklidem srdce a vidinami hrůz z odpadu lidstva od Boha, musel jako umělec pohrdat všemi avant-

/25

gardními svody.... To se logicky projevovalo i v jeho básnické tvorbě: tam, kde si avantgarda oblíbila v poezii hovorovou plynulost a odvrhla všechny tradiční poetismy i slovoslednou nepřírozenost, tam Reynek stavěl do popředí určitou knižnost větné stavby, podtrženou symboličností básnického pojmenování. V Reynkových verších tak *nacházíme* některé jevy, které mohly být v soudobém básnickém kontextu považovány za archaickou neohrabanost - myslíme tím zejména slovoslednou inverzi, zdůrazňovanou arytmičností nebo kladení lexikálně neobvyklých slov na konec rytmické řady."⁶ O Reynkově zdánlivé neobratnosti píše v rukopisné studii *Bestiář Bohuslava Reynka* Miroslav Červenka, že „... v případě Reynkově je neohrabanost umělecky úkonnou, neboť nesoucí autostylizační významy básníka stojícího stranou, na periferii literárního dění, nedbalého o nic než o výraz svého niterného citění."⁷ Reynkův básnický jazyk je regulérním a opodstatněným výsledkem boje o opravdovost a naléhavost básnického projevu. Není však třeba tato známá fakta potvrzovat; na Reynka-překladatele je nutno z principu brát měřítko odlišná. Jakkoli lze uznávat a ocenit práci s *jazykem* v Reynkových vlastních verších, zdá se, že právě totéž je tím nejpodstatnějším, co musíme vytknout jeho (nejen) traklovským překladům. Reynek u svých básnických překladů bohužel většinou (a snad i záměrně) *nenalézá*, odpovídající míru, v níž je třeba, aby se překladatel stáhnul do pozadí a byl pouze „služebníkem textu“. Z překladů obou sbírek Georga Trakla, které Bohuslav Reynek pořídil, až příliš výrazně ční jeho vlastní, zvláštní *jazyk*.

Je potom na čtenáři, zda s takovým postupem, který méně pracuje s přesností, doslovností, ale více spoléhá na básnickou intuici, bude spíše souhlasit či nikoli. Proti soudobému názoru Nezvařové stojí například až vizionářský názor jiné autority, Otokara Březiny. Ten se v dopise datovaném 3. 11. 1917 v Jaroměřicích vyjádřil k Reynkově překladu Trakla následovně:

Váš překlad krásné knihy Traklovy (Básně Jiřího Trakla, Stará Říše 1917) jest básnické dílo bohaté i jemnými vašimi původními postřehy a objevy,

26/

*a přesvědčuje mne znovu, že překladatelská Vaše činnost (byť i vzácně cenná) jest jen přípravou k Vaší vlastní tvorbě básnické.*⁸

Obšírně a erudovaně se k Reynkovým metodám překladu vyjadřuje Josef Mlejnek ve své studii *Blázen jsem ve své vsi*:

„Překlady Trakla a ostatních expresionistů nebyly Reynkovi, jenž přes všechny duchovní mohutnosti postrádal jakoukoli virtuozitu či pouhé sklony k ní, cvičením v básnickém jazyce, ale v jeho pozadí vždy stálo trpělivé hledání vlastního výrazu, které je příznačné pro celou jeho tvorbu a které vlastně nemělo skončit. Při tomto zápase s andělem je stále přítomno nebezpečí, že podlehneme-li kouzlu a svodům jazyka někoho jiného, že náš jazyk nebude poslušen nejniternější vrstvě duše tak, aby se dokázal vymanit ze všech ozvuků a příměsí cizích vlivů. Význam Reynkových překladů je relativní nejen vzhledem k času, ale právě i

vzhledem k utvářejícímu se vlastnímu dílu. Jeho překlady jistě v sobě nemají tu míru odosobnění jako třeba překlady Karla Čapka nebo Jindřicha Hořejšího (i v překladech prózy budou Josefu Florianovi vadit „reynkoviny“), ale jejich význam tkví především v objevování a v odhalování nových cest právě ve chvíli, kdy pro setkání uzrálo i setkání jiných. Dost možná, že z traklovské inspirace vytěžil Bohuslav Reynek méně než ti, jimž poznání Traklova díla zprostředkoval, i když objevení Trakla znamenalo spásnou trhlinu v dosavadních básnických jistotách i u něho.⁹

Ve vzpomínkách synů Bohuslava Reynka rovněž zaznamenáme výraz „reynkoviny“, jeho pravděpodobnou genezi i interpretaci:

Jiří: *Tatínkovi často vyčítali, že v překladech nepíše moderní řeči; i Florian mu někde říká, že rukopis je dobrý „až na nějaké ty reynkoviny“.*

Co se reynkovinami myslelo?

Nejspíš archaické výrazy, zastaralé zpětné vazby - ten výraz snad použil první Stříž. Je pravda, že to nebyl veleduch a mohlo mu vadit to, co nebylo úplně v běžném úzu. ...Je ale fakt, že tatínek měl tendenci k trochu archaické řeči, a někdy to už nejde dnes dobře číst.¹⁰

127

V úvodu jsme konstatovali, že překlad je vždy překladatelovou osobitou interpretací originálního textu, a proto nelze nikdy nalézt překlad jediný, „ideální“. Snahou však je (mělo by být), aby tato interpretace byla „co nejméně osobitou“, a tedy „co nejobjecněji přijatelnou“ (tedy „korespondující s interpretací co největší části vnímatelů textu“). Rozhodujícím měřítkem je rozdíl v působení originálního a přeloženého textu. Cílem je, aby tento rozdíl byl co nejmenší. Jazyk a forma originálního i přeloženého díla pak vedle obsahu hrají roli více či méně důležitou, u překladů poezie ovšem roli zásadní. V Reynkových překladech lze sice některé problematické jevy (např. archaicky působící větnou stavbu) do značné míry obhájit osobitostí překladatelovy interpretace, v případě jevů jiných, zejména z oblasti formy básni, se však jedná o závažná pochybení. V menší míře se pak vyskytují zjevná pochybení i v rovině obsahu, tedy v rovině věcného pochopení originálu.

Vyložíme si teď na některých Traklových verších, jak Reynek-překladatel postupuje a zda jsou připomínky Nezvalovy a Kunderovy oprávněné. Věnujme se nejprve Traklovu básnickému období, v němž vznikají básně v duchu výše ozřejměného salcburského krajinného tónu, tedy básně převážně první sbírky.

Přes tendenci k formální přesnosti najdeme v básních z tohoto období nečetné, zdá se však, že nikoli nahodilé příklady vybočení z rytmu. Interpreti Traklova díla nejsou zajedno v tom, jak pohlížet na tato vybočení - zda jako na nepodstatná přehlédnutí, či jako na místa, která mají být narušením pravidelné rytmické stavby zvláště a ozvláštěna. Přijměme tezi, že v několika málo raných básních se jedná o nezáměrné odchylky, později však většinou o *cílená* vybočení.

V souvislosti s překlady Bohuslava Reynka se zdá, že ten ve své době (a je to pochopitelné) při vnímání Traklova textu podobné problémy neřešil - alespoň z překladů není zřejmé, že by si Reynek byl funkčnosti takových odchylek vědom. Jak jsme zmínili v úvodu, uznávanou zásadou pro překlad *vázaných* veršů je „překládat rytmem originálu“, respektive pro případ překladu z němčiny do češtiny „pokud neexistují jiné specifické důvody, potom překládat formou originálu“ - při zachování počtu slabik ve verši, výskytu, rozložení a kvality rýmů. (V duchu těchto zásad postupuje ve svých po formální stránce „odo-

28/

sobněných“ překladech Georga Trakla Ludvík Kundera, pro kterého je forma při porovnání originálu a překladu záležitostí fakticky neměnnou.)

Nejčastějšími formálními postupy, kterých Trakl ve své první sbírce používá, jsou čtyřveršové sloky se střídavým nebo - v sonetech - obkročným rýmem a s klesajícím rytmem (trochejské

stopy); básně pak mívají tři sloky nebo formu sonetu. Jakékoli postupy jiné jsou méně typické a příznakové. Ukažme si na první sloce básně *ROMANZE ZUR NACHT/ ROMANCE V NOCI*, k jakým formálním posunutím dochází u čtenáře Reynkova překladu oproti vnímání originálu:

*Einsamer unterm Sternenzelt
Geht durch die stille Mitternacht.
Der Knab aus Träumen wirr erwacht,
Sein Antlitz grau im Mond verfällt.*¹¹

*Pod hvězd stanem samotná
ubírá se duše tichou půlnocí.
Chlapec probouzí se zmaten z sna,
tvář mu šedá vpadá v měsíci.*¹²

Trakl užívá obkročný mužský rým a báseň je pravidelně rytmicky vystavěna - s výjimkou prvního verše, který začíná daktylskou stopou, se jedná o verše složené ze čtyř jambických stop. V Reynkově překladu nacházíme řadu odchylek, které souvisejí s prvky spoluutvářejícími výše zmíněnou neohrabanost jeho vlastních veršů - nápadné archaismy (jmenné tvary adjektiv „samotná“, „šedá“) snad lze v této fázi formálního rozboru pominout, rozhodně je však zřetelný výskyt inverze (první a čtvrtý verš) i narušování rytmu, a to velmi výrazné. Reynek užívá, výhradně trochejských stop, avšak jejich počet ve verších spjatých rýmem neodpovídá. Reynkův překlad je navíc rýmovaný střídavě, nikoli obkročně, a lze se jen dohadovat, z jakých důvodů k této záměně došlo. (V dalších slokách překladu je rovněž užit rým střídavý, nahra-

29

zení je tedy systematické.) V některých básních dokonce Reynek nahrazuje střídavý nebo obkročný rým originálu rýmem sdruženým (schéma *aa bb*), který se u Trakla vůbec nevyskytuje.

V jiných Reynkových překladech odchylky v rytmické výstavbě přetrvávají a výrazným rysem je oslabení mnoha Traklových rýmů na pouhé asonance, případně na souzvuk jen posledních dvou hlásek. Pro příklad uveďme několik rýmových párů z balady *DIE JUNGE MAGD / MLADA DĚVEČKA*, druhého textu *Básní: života - naříká; bolesti - rachotí; zakmitla - umrlá; potácí - ryjící* aj.

Tyto z dnešního translatologického pohledu nevhodné postupy Reynek užívá ve většině textů *Básní*, které jsou psány vázaným veršem. Nenajdeme ani jediný text, který by zachovával rozložení a charakter rýmů a rytmus originálu. Totéž platí i pro rýmované básně druhého svazku, *Sebastiána v snu*. Těch je zde ovšem podstatně méně než básní psaných volným veršem.

V Reynkových překladech Traklových básní psaných volným veršem se k sobě originální a Reynkem přeložený text vzájemně přibližují mnohem více, což má příčinu v zásadních odlišnostech, kterými se vyznačují verš volný a verš vázaný, a dále ve specifickém *jazyce* originálního Traklova textu. Jazyk těchto Traklových básní, dalo by se říci hymnů, působí neběžným, archaizujícím a monumentalizujícím dojmem. Takovému jazyku mnohem lépe odpovídá i Reynkův zvláštní jazyk básnický, potažmo překladatelský. Lze mít jistě výhrady k míře, v jaké jsou určité postupy používány, přesto však můžeme konstatovat, že Reynkovy překlady Traklových básní psaných volným veršem, tedy *zejména*, druhé Traklovy sbírky, jsou dodnes pokud ne živé, přinejmenším oprávněně ozvláštěné.

Vedle formy básní nelze opomenout otázku, do jaké míry Reynek věcně správně interpretuje originál a nakolik je tedy zachován vlastní obsah básní. Většinou Reynek překládá věcně správně a daří se mu většinu přeložených slov (*zejména* substantiv a adjektiv) v překladech

uplatnit (což samo o sobě ještě nezaručuje celkové pochopení textu). Srovnáním Reynkových překladů a novějších překladů Ludvíka Kundery s originálem zjistíme, že v tomto ohledu je Reynek dokonce důslednější. Avšak oslabení tohoto jevu v Kunderových překladech nijak

30

nesnižuje jejich celkové mnohem větší souznění s originálem - Kunderovi se totiž daří zachovat formu básní, která s obsahem tvoří jednotný celek. Reynek, v jehož překladech najdeme řadu rytmických nevyrovnaností a nestejně dlouhých veršů a který tudíž není tolik omezen přesností formy, si pak může dovolit zachovat např. všechny přívlastky, z nichž řadu je nucen Kundera (zejména kvůli dodržení rytmu) vynechat.

Některé izolované věcné chyby, jichž se Reynek dopouští, jsou v zásadě dvojího typu - buď se jich dopouští sám překladatel, nebo k nim došlo pravděpodobně zanedbáním redaktora. K druhému typu, pro nás méně podstatnému, lze přičíst např. překlad osmého verše básně *IM DORF/ NA VSI* ze závěru sbírky *Básně, který* u Trakla zní: *Die kühle Stube, die der Tod versöhnt*¹³ (doslova „Studená jizba, kterou usmíruje smrt“). U Reynka překlad tohoto verše zní: *chladná jizva, kterou smrtí usmířili*¹⁴. Je evidentní, že Reynek slovo „Stube“ správně přeložil jako „jizba“ a k překlepu (zde zásadnímu) došlo později.

Několikrát jde ovšem jednoznačně o Reynkův omyl. Tak např. v hymnu *PSALM / ŽALM* ze sbírky *Básně* nalézáme v jedenáctém verši větu či spíše větný fragment, jakési zvolání: *O unser verlorenes Paradies*¹⁵ (doslova „Ó náš ztracený ráj“, příp. „Ó náš ztracený ráj“). Z čistě gramatického hlediska se může jednat buď o nominativ, nebo o vokativ (což je pravděpodobnější), avšak Reynek překládá archaickým záporovým genitivem jako: *Ó našeho ráje ztraceného*¹⁶. V téže básni ve 34. verši neodůvodněně překládá *vergilbte Lider* jako *zažloutlé řasy*, ačkoli se jedná o „zažloutlá víčka“. Jednu chybu pak Reynek zavádí systematicky nejen do *Básní, ale* překvapivě i do druhého svazku, do *Sebastiana v smu*. Jedná se o překlad německého výrazu „der Weiler“, jenž znamená „osada, samota, víska“, ale Reynek jej důsledně překládá jako „rybník, jezero, tůň“. Motivace je nasnadě - sloučil výraz „der Weiler“ s výrazem „der Weiher“, který právě znamená v překladu „vodní plochu“ a u Trakla je rovněž běžný.

Najde se však i doklad o tom, že Bohuslav Reynek lexikální stránku svých překladů z Trakla zvládl lépe než jiní překladatelé - citujme opět ze vzpomínek jeho synů:

31

*Jiří: Gottfried Stix byl v Praze, zrovna, když měl tatínek výstavu ve Spálovce, a uviděl plakát se svatým Tomášem, který ho oslovil. A když zjistil, že tatínek je první překladatel Trakla - ve kterém sám bádá - a jako jediný správně přeložil jeden zcela nezvyklý Traklův výraz (ostatní na něm zcela pohořeli, kdežto tatínek ho asi znal z Jihlavy), nedalo mu to a do Petrkova přijel.*¹⁷

Jakkoli tedy mají Reynkovy překlady Traklových básní nesmírnou hodnotu časovou a ve své době sehrály důležitou roli, současná translologie na ně může nahlížet - ostatně jako na většinu Reynkových překladů - jako na sice ústrojný, ale přesto svého druhu experiment. Reynek například do překladů přejímá téměř beze zbytku svůj zvláštní básnický jazyk. To je sice akceptovatelné u Traklových básní psaných volným veršem, avšak již ne tak vyhovující u básní sepjatých rýmem a pravidelným rytmem. Po stránce jazykové správnosti sice Reynek jako překladatel s výhradami obstál (ačkoli jeho překlady byly pořízeny ve velmi krátké době) a překládá v zásadě správně, najdeme ovšem (spíše izolovaná) místa přeložená zcela chybně. Není namístě řešit zde otázku, zda není takové hodnocení vůči Reynkovi přeci jen poněkud nespravedlivé, neboť ten Trakla překládal na přelomu prvního a druhého desetiletí dvacátého století a nemohl být pochopitelně s moderními principy překládání poezie obeznámen (protiargumentem může být fakt, že jiné básnické překlady z téže doby, např. Čapkovy či Nezvalovy, ve zkoušce času lépe obstojí); spíše by tedy bylo vhodnější posuzovat Reynkovy překlady jako výrazně osobitou interpretaci Traklova textu.

Druhým překladatelem, který přeložil Traklovo dílo takřka kompletně (kromě raných, za Traklova života nevydaných básní), je Ludvík Kundera. Jeho překlady vyšly pod titulem *Básně* poprvé v r. 1965 a podruhé v mírné úpravě pod názvem *Šebestián ve snu* v r. 1995 (navzdory zavádějícím názvům těchto českých výborů obsahují obě vydání básně z obou Traklových sbírek). Tyto překlady, opatřené studií *Tragický básník*, představují zásadní krok v českém poznávání díla Georga Trakla.

Jistě stojí za zmínku, že na počátku Kunderova zájmu o traklovskou látku, potažmo o německý a rakouský literární expresionismus vů-

32/

bec,¹⁸ stál architekt a vedoucí časopisu Kvart Vít Obrtel (v jehož vlastní básnické tvorbě, rovněž najdeme styčné body s traklovskou poetikou). Ludvík Kundera toto pro českou literaturu tak inspirativní a obohacující setkání líčí ve své memoárové knize *Různá řečiště* takto:

„Ke schůzce došlo v kterémsi pražské kavárně a Vít Obrtel po mně bez dlouhých úvodů chtěl několik zcela konkrétních věcí, například fotografie obrazů Lacinových a Zykmundových, a nakonec mě vybídl, abych mu pro Kvart přeložil hrst básní Georga Trakla. Namítl jsem, že tu jsou přece překlady Reynkovy, on mi však lehkým tónem dokázal, že Trakl je z rodu těžkých básníků, kterého si asi každá generace musí přeložit znovu, a že prvé překlady, jakkoli inspirativní, plní u nás většinou funkci „přibližně informativní“. Slíbil jsem a dost jsem se s obtížnou „zakázkou“ namořil, než jsem - ostatně po několika vlídných, ale naléhavých upomínkách - byl s to poslat Obrtelovi prvou traklovskou várku. Tak započalo moje snad největší překladatelské dobrodružství, které - relativně! - skončilo až v půli 60. let vydáním mého kompletního Trakla.“¹⁹

Při posuzování těchto překladů se opět zaměříme na to, jakým způsobem Trakla překládá Kundera po stránce formální i obsahové. K tomuto rozboru poslouží poslední verze Kunderových překladů z devadesátých let. Ale je zajímavé sledovat i dlouhou cestu, během níž se Kundera překládáním Trakla *zabýval*. Ukazuje se totiž, že Trakl je opravdu básníkem, u nějž je nezbytné poznat celé jeho dílo a zejména rozpoznat znaky, jež se v jeho tvorbě stále opakují a mají charakter šifry.

Na srovnání dvou verzí Kunderova překladu první sloky Traklovy básně *AN DIE VERSTUMMTEN/ ONĚMĚLÝM* si nyní ukažme alespoň některé zásadní posuny. Takto zní verze z roku 1949, kdy vyšla v časopise Kvart:

*Ó šílenství velkého města, kdy večer
zmrzačené stromy třeští na černou zed',
ze stříbrné masky civí duch zla;
světlo magnetickými důtkami zahání kamennou noc.
Ó potopené zvonění večerních zvonů.²⁰*

33

Verze z šedesátých (a později i devadesátých) let zní takto:

*Ó šílenství velkého města, kdy večer
mrzácké stromy strmí u černé zdi,
ze stříbrné masky civí duch zla;
světlo magnetickými důtkami zahání kamennou noc.
Ó zapadlé zvuky večerních zvonů.²¹*

Některé verše ponechal překladatel beze změny, avšak druhý a pátý verš doznaly změn zásadních. Výrazný je posun významu adjektiva v druhém verši - německé „verkrüppelt“ je

poprvé přeloženo přesněji jako „zmrzačený“, novější verze - „mrzácký“ - je zato poetičtější a odpovídá i původnímu rytmu. K poetizaci došlo ve verši i později- spojení „stromy strmí“ se více blíží Traklově aliteraci, která je ústrojným prvkem mnoha jeho veršů, a proto je třeba ji pokud možno zachovat a věnovat jí dostatečný prostor. V pátém verši se místo „zvonění“, které odpovídá německému „Geläute“, objevují obecnější „zvuky“ - snad proto, že Kundera nechtěl opakovat slova se stejným kmenem. Jiný důvod pro tuto záměnu by mohl spočívat v tom, že u Trakla zaujímají substantiva i slovesa označující obecně vydávání jakýchkoli (harmonických) zvuků (např. *tönen / znít*) důležité místo a často se opakují. Posuny, jež v druhé verzi Kunderova překladu pozorujeme, tak nasvědčují tomu, že překladatel se důkladně obeznámil s Traklovým dílem, ale pravděpodobně i se sekundární literaturou. Ve srovnání s Reynkovými překlady je obzvlášť nápadná formální přesnost, s níž Kundera překládá Traklovy básně psané vázaným veršem - originální forma básni, jejich rytmické i rýmové schéma jsou dodrženy takřka striktně. To není v případě němčiny na škodu, neboť její prozodické vlastnosti jsou velmi podobné češtině (sylobotónický systém, záliba v oktosylabických verších apod.). Spíše výjimečně a nenápadně Kundera mění rytmus originálu např. tak, že přidá (zřejmě kvůli zachování obsahové složky) jednu trochejskou stopu. Rýmové schéma mění jen zřídka a veskrze tam, kde mu tuto možnost nabízí samotný originál (např. v *závěrečných*, slokách sonetů). Důvodem k tomu pravděpodobně jsou vybízející se rýmy v některých verších.

34/

Jako příklad nám může sloužit závěr sonetu *DÄMMERUNG / SOUMRAK*, kde Trakl používá rýmové schéma *aba bab*:

*Formlose Spottgestalten huschen, kauern,
Und flattern sie auf schwarz-gekreuzten Pfaden.
O! Trauervolle Schatten an den Mauern.*

*Die Andern fliehn durch dunkelnde Arkaden;
Und nächtens stürzen sie aus roten Schauern
Des Sternenwinds, gleich rasenden Mänaden.²²*

a kde Kundera nahrazuje schématem *aba aba*:

*Jsou pro smích, jeden těká, dovádí,
druhý zas dřepí někde bez pohnutí.
Ó! rmutnormutné stíny podél zdí.*

*A jiní prchají tmou arkády;
v noci se řítí potom na peruti
hvězdného větru jak zlé menády.²³*

K pozměnění rýmového schématu pravděpodobně došlo (stejně jako v téže básni i u Reynka) kvůli větším možnostem nalézt rýmové páry na dvojici „arkády - menády“.

V rámci precizní práce s rýmem a s rytmem Kundera registruje i funkci rytmických vybočení v některých Traklových básních. Je zřejmé, že překladatel uvažuje nad funkcí těchto odchylek a většinou je vnáší i do českého překladu, jako např. v básni *DIE RATTEN/ KRYSY*.

V několika málo případech však Kundera tyto odchylky nezpracovává a báseň překládá pravidelným veršem.

Po formální stránce nelze tedy mít ke Kunderovým překladům mnoho výhrad, a to ani v jeho překladech Traklových volných veršů. Kundera si je vědom, že Traklovy „hymny“ vyžadují

jiný přístup než pravidelnou formou psané básně z předchozího období, a na překladech je to znát. Kundera, podobně jako Reynek (u nějž však rozdíl

35

nevyniká tak výrazně), užívá v těchto překladech jazyka stylizovaného zejména slovoslednou inverzí - uveďme příklad z básně *KINDHEIT / DĚTSTVÍ*:

*Keř obsypaný bezinkami; pokojně bydlilo dětství
v modravé sluji. Nad dávnou stezkou,
kde nyní nahnědle svistí divoká tráva,
přemítá tiché větvoví; šumění listí,*

*jako když ve skalách modrá voda zní.
Sladký je kosí nářek. Pastýř
jde němě za sluncem, jež s podzimního návrší se kutálí.²⁴*

Zaměříme se nyní na otázku, nakolik mimořádné zachování formy a rýmů poznamenalo obsahové vyznění Traklových veršů v Kunderových překladech. Ludvík Kundera několikrát kvůli zachování rýmu smysl veršů pozměňuje, někdy dokonce zavádí nové významy, což je, jak bylo řečeno v úvodu, krajní překladatelova možnost.

Do této kategorie jistě spadá např. Kunderův překlad čtvrtého verše básně *ABENDMUSE/ VEČERNÍ MÚZA*, který u Trakla zní: *Da fühlst du: es ist gut! in schmerzlichem Ermatten.*²⁵; v překladu pak: *i cítíš: dobře je! v bolesti bez balzámu.*²⁶ Konkrétním významem zatížený a nepříliš do básně zapadající přívlastek „bez balzámu“ tu byl zřejmě užít kvůli rýmu na výraz „chrámu“ z prvního verše Kunderova překladu.

Je ale namístě říci, že Kundera zavádí neobvyklá (a tedy svou neobvyklostí originálu neodpovídající) slova a sousloví i tam, kde k tomu není nucen dodržáním formy. Sem lze řadit např. verš *vrávorájak jurodivá* z básně *DIE JUNGE MAGD / MLADÁ DĚVEČKA*²⁷, kterým Kundera překládá Traklův verš *gaukelt sie in Fieberträumen* (doslova: „těká v horečnatých snech“); dále slovo „kloaka“ za Traklovo „Gosse“ ve významu „stoka, kanál“ v básni *DER GEWITTERABEND / BOUŘKOVÝ VEČER*²⁸ (termín „kloaka“ sice v tomto významu lze použít, působí však velmi archaicky); sice působivé, ale originálu ne zcela odpovídající adjektivum „rmutnormutné“ v básni *SOUMLRAK*²⁹ (namísto Traklova adjektiva „trauervoll“, doslova „plný smutku“) či příznakové „Ji-

36/

homoří“ z básně *PSALM/ŽALM*³⁰ (namísto snad vhodnějšího, méně nápadného překladu „jižní moře“ - v originále „Südsee“). Taková práce s jazykem (vytváření neologismů či zvyšování expresivnosti), navíc spíše izolované povahy, na sebe poutá pozornost a působí někdy rušivě.

K těmto jednotlivostem lze přiřadit i jiný zajímavý aspekt Kunderových překladů – překladatel do nich téměř systematicky při překladu výrazu „das Dorf („vesnice“) zavádí na Moravě užívaný a Kunderovi jistě bližší výraz „dědina“.

I v jazykově velmi správném Kunderově překladu se vyskytují nejméně dvě místa sporná. Tím prvním je překlad německého výrazu „der Krug“ v poslední sloce básně *KLEINES KONZERT/ MALÝ KONCERT*. V originále dva inkriminované verše zní:

*Im Krug an scheusslichen Tapeten
Blühh kühlere Violentfarben.³¹*

a Kundera je překládá takto:

*Džbán do šeredných tapet vpletli:
Violy kvetou v suchopáru.*³²

Jsou zde evokovány dvě různé představy: džbán, patrně vzorek na tapetách, a violy (podobně jako v originále není jasné, zda se jedná o květiny fialky - to spíš -, či o hudební nástroje) kvetoucí v suchopáru (opět jeden „nepatřičný“ výraz). Zcela odpadá význam slova „kühlere“ - „chladnější“ (pro Trakla typický komparativ bez srovnávacího významu).

Uved'me si i Reynkův překlad tohoto verše:

*V džbánu, do šeredných tapet vpleten,
svazek chladných viol kvete sladce.*³³

Reynek tedy překládá více doslova a interpretuje Traklovy „Violen“ jednoznačně jako „svazek viol“.

37

U obou překladatelů dochází velmi pravděpodobně k nesprávnosti v překladu. Německé „der Krug“ totiž kromě svého základního významu „džbán“ znamená „hostinec, krčmu“ (a tento smysl výrazu na tomto i několika jiných místech logicky přisuzuje i Heinz Wetzel, autor konkordance k dílu Georga Trakla). Představa se náhle zlogičťuje a směle můžeme tyto verše volně přeložit jako „V hospodě na ošklivých tapetách kvetou chladnější barvy viol“. Tezi, že Trakl používá výraz „der Krug“ ve významu „hostinec, krčma“, potvrzuje například raná, do žádné sbírky nezařazená báseň *DAS DUNKLE TAL/TMAVÉ ÚDOLÍ*, v jejímž čtvrtém verši čteme: *Und Mägde laufen zum Tanz in Krug*³⁴, což volně přeloženo znamená jednoznačně „a děvečky běží tančit do hospody“.

S výrazem „der Krug“ se u Trakla setkáme ještě jednou, a to v druhém verši pro básníka důležité, zlomové básně *ŽALM* (tato báseň je jako první psaná v tyrolském horském tónu a po ní se Trakl již k předchozí impresionismem ovlivněné poetice nevrátil) - tentokrát však v neobvyklém kompozitu „Heidekrug“: *Es ist ein Heidekrug, den am Nachmittag ein Betrunkener verlässt*.³⁵ Reynek překládá tento verš jako: *Jest luční džbán, jehož opilý tam odpoledne zanechává*.³⁶ Kundera pak: *e luční džbán, jež odpoledne opouští opilec*.³⁷

Složený tvar slova „Heidekrug“, vlastně neologismus, lze doslova přeložit jako „luční džbán“ (a takto jej překládají Reynek i Kundera), ale vezmeme-li v potaz výše nastíněnou úvahu, že slovo „der Krug“ u Trakla může znamenat i „hostinec“, dospějeme k „logičtějšímu“ překladu „Je hospoda v lukách, již odpoledne opouští opilec.“

Druhý příklad, na němž lze demonstrovat Traklovu nejednoznačnost a překladatelská úskalí, přináší třetí verš z básně *TRÜBSINN / ZASMUŠILOST* ze sbírky *Gedichte*, který v originále zní: *Lichtschnuppen gaukeln um verbrannten Mist*.³⁸; volně přeloženo: „(Žhavé oharky) nebo (Létavice) se mihotají kolem spáleného hnoje.“ Kundera ve své první verzi v *Básních* překládá: *Kol spáleného hnoje hejno létavic*.³⁹; v pozmeněné verzi v *Šebestiánovi ve snu* pak takto: *Hněj obkružován hejnem létavic*.⁴⁰ Reynkův překlad zní: *Kol hnoje spáleného kolotají jiskérky*.⁴¹

Problém je zřejmý - jak přeložit výraz „Lichtschnuppe“? Slovník uvádí dva možné výklady:

1. oharek; 2. létavice, malý meteor. Nepřiklá-

38/

níme se k jednoznačnému výkladu, neboť žádný z obou možných zde není podepřen smyslem obrazu. Zdálo by se, že je-li hnůj spálený, pravděpodobnější jsou Reynkovy „jiskérky“, avšak Kunderovo řešení nelze zavrhnout.

Po zhodnocení překladů Ludvíka Kundery lze konstatovat, že po stránce formální jsou básně přeloženy velmi přesně, což někdy poznamenává výběr ne zrovna ideálních slov do rýmů.

Kundera překládá rovněž jazykově správně, místy však volí z hlediska vnímatele příznaková slova (neologismy, poetismy). Přesto i v jeho překladech nalezneme několik sporných míst, jež jsou však v porovnání s rozsahem celého přeloženého díla zanedbatelná.

V následujícím oddílu věnujme pozornost tomu, jak Trakla překládají ostatní významní překladatelé, tedy (řazeno chronologicky) Vladimír Holan, František Nechvátal, Otto František Babler, Ivan Slavík a Ivan Wernisch. (Překlady Zbyňka Hejdy, po Kunderovi a Reynkovi třetí nejjobsáhlejší, leč přesto mající povahu fragmentu - nejedná se o ucelený cyklus či o básně nějak, např. tematicky spjaté, spíše o nahodilý výběr - jsou představeny v následující části, zaměřené na porovnání různých překladů básně *EIN WINTERABEND*.)

Pro všechny uvedené překladaatele platí, že si z Trakla na rozdíl od Reynka a Kundery vybírají pouze jednotlivé texty a nevěnují se jeho dílu jako celku. Vystavují se tak menším obtížím než překladatelé, kteří usilují o rozsáhlý soubor překladů, neboť si přirozeně vybírají texty, kterým sami nejlépe rozumějí, a nemusejí pátrat po případných souvislostech s ostatní autorovou tvorbou (což je v kontextu díla Georga Trakla téměř nutností).

Překladaatele poezie lze zhruba rozdělit podle u nich převažujících překladaatelských postupů do dvou skupin - překladaatelé-profesionálové, usilující o co možná největší objektivitu (sem lze řadit Nechvátala a Bablera), a překladaatelé-básníci, jejichž překlady jsou osobité a jejichž autoři do nich vnášejí prvky vlastní poetiky (Holan, Slavík a částečně i Hejda).

Překlady pěti básní Františka Nechvátala, které vyšly r. 1943 jako doprovod časopisecké studie Vojtěcha Jiráta *Dva předchůdci: Georg Trakl*

39

a *Georg Heym*⁴², jsou jedním z prvních pokusů o vyrovnání se s překlady Reynkovými. Báseň *ŠEPTÁNO ODPOLEDNI*, jediná z těchto pěti, která je psána vázaným veršem, přejímá beze zbytku formu originálu a v tomto ohledu předčí Reynkovy pokusy:

*Váhá chabé slunce z plen,
na stromech už plody zřídly.
Ticho v modrých výškách sídlí
v podzimní a dlouhý den.*

*Umíráček lkal a lkal,
bílé zvíře mrtvé klesá.
Dívčí zpěv zní drsný z lesa
rozvát ozvěnami skal.*

*Pod čelem Bůh barvy snil,
šílenství vzal jemná křídla.
Stíny tančí kolem zřídla,
které zmar již ovroubil.*

*Soumrak vína dá mi klid.
Smutných kytar tón mře krátký.
K vlídné lampě dovnitř zpátky
vracím se jak ve snu zpít.⁴³*

Nechvátal ve svých pěti překladech (básně *ŠEPTÁNO ODPOLEDNI*, *DE PROFUNDIS*, *FOEHN*, *ZPĚV ODLOUČENÉHO* a *NOC*) používá současný, ve své době moderní jazyk. Dá se říci, že totéž platí i pro překlad O. F. Bablera. K dispozici je pouze překlad jediné básně, což znemožňuje hlubší analýzu, a navíc se jedná o báseň psanou volným veršem - *SOMMER / LÉTO* ze sbírky *Sebastian im Traum*:

*Zvečera zmlká nářek
kukačky v lese.*

40

*Hlouběji sklání se žito,
červený mák.*

*Černá bouře hrozí
nad pahorkem.
Stará píseň cvrčka
v poli zmirá.*

*Už nehýbe se listí
kaštanu.
Na točítých schodech
šumí tvůj šat.*

*Tiše svítí svíce
v pokoji temném;
stříbrná ruka
ji zhasila;*

bezvětrí, bezhvězdá noc.⁴⁴

Těžko soudit, jak by se překladatel vyrovnal s rýmovanými básněmi, vyžadujícími zcela jiný přístup. Tento jediný překlad působí čistě, nenacházíme rušivé prvky a věcně je zcela správný. Přesto je tu skutečnost, která mluví proti překladům Nechvátalovým i proti překladu Bablerově - a naopak se staví za překlady Reynkovy. Řemeslně dobře odvedeným překladům Nechvátalovým i Bablerovým chybí, velmi neexaktně řečeno, jakási s Traklem spjatá „jiskra šilenství“, „záblesk básnické extáze“, který přinášejí právě převody překladatelů-básníků. Přístup básníka je *zřejmý* u překladu Holanova. Opět se jedná o jedinou báseň, o překlad textu *VERKLÄRTER HERBST* z první Traklo-vy sbírky *Gedichte*. Holan překládá atypicky a příznakově už titul -místo titulu jmenného (doslova „Blažený, štěstím rozjasněný podzim“) používá u Trakla nikde se nevyskytující titul větný - *PODZIM SE VYČASIL*:

41

*Rok schyluje se mohutně,
ovocem, vínem sady daře.
Podivuhodných lesů pně
jsou nyní druhy samotáře.*

*Dobré je to, dí venkovan.
Večerní zvony dlouze, tiše
dejte nám radost, jasný van!
Tah ptáků pozdravuje s výše...*

*Toť lásky čas, jenž dobrý jest.
Ve člunu řekou v modrém chvatu
k obrázku obraz zříš se nést
až v mlčení vše zaniká tu...⁴⁵*

I v této krátké básni o třech slokách nalézáme několik poetismů, které na sebe v Holanově překladu poutají pozornost - např. přechodník „daře“ nebo výrazy jako „pně“, „dí“ nebo „van“. V tomto ohledu se Holan přibližuje pozici Reynkově a jeho překlad lze označit jako výrazně osobitý.

Od Ivana Slavíka jsou k dispozici překlady tří básní ze sbírky *Gedichte* psaných volným veršem - *VEČER*, *NAVEČER MÉ SRDCE* a *NA CHLAPCE JMÉNEM ELIS*⁴⁶. Slavík do překladů vnáší nezvyklé prvky, motivován patrně nezvyklým Traklovým jazykem. Nedá se však říci, že by těchto prvků bylo vždy užito nenásilně a organicky; někdy působí rušivě - zejména některé archaismy (např. tvary „dvě ořů“, „v křích“, „kráčíš v noc“ namísto originálu více odpovídajícímu „dva koně“, „v keřích“, „kráčíš do noci“) a časté, někdy neústrojně slovosledné inverze („prsty voskové“ z básně *NA CHLAPCE JMÉNEM ELIS*). Snaha po ozvláštňení je zřejmá i z následujícího příkladu: výraz „der Wald“ (česky „les“) Slavík v básni *NAVEČER MÉ SRDCE* překládá jako „bor“, v prvním verši básně *NA CHLAPCE JMÉNEM ELIS* pak jako „doubrava“. Slavíkovy překlady lze hodnotit jako zvláštní pokus o syntézu přístupu Reynkova (jazyk ryze básnický, do značné míry archaizující) a přístupů pozdějších užívajících současný jazyk.

42

Specifické místo mezi překladateli Trakla zaujímá Ivan Wernisch. Jeho překlady dvou básní *DER SCHLAF/ SPÁNEK* a *DAS GEWITTER / BOUŘE* jsou zahrnuty v knize s titulem *FRC - překlady a překrady*⁴⁷, která vyšla nejprve v samizdatu, oficiálně pak roku 1991. Wernisch v ní shromáždil své překlady z německé poezie od nejstarších dob po současnost. V duchu své zkušenosti, že poezii vlastně překládat nelze, aniž by se narušily kvality originálu, označuje své převody jako parafráze a dokonce u nich neuvádí autora původního textu - všichni autoři jsou uvedeni vždy na začátku příslušného oddílu. Čtenář tak zůstává na pochybách, či text je mu předkládán.

Traklovým textem takto „inspirovaná“ a v podstatě v souladu s Levého uznávanými zásadami přeložená báseň *SPÁNEK se nachází* v oddíle věnovaném německým expresionistům:

*Proklinám tvé temné jedy,
Bílý spánku!
Tuto nanejvýš podivnou zahradu
Dřímáných stromů,
Zahradu plnou hadrů, můr,
Pavouků, netopýrů.
Cizince! Tvůj zbloudilý stín
V červáncích večera,
Zlověstný korzár
Ve slaném moři tesknoty.
Bílí ptáci na kraji noci vzlétají
Nad hroutící se města
Z oceli.⁴⁸*

Pochybnosti vzbouzí Wernischův překlad pátého verše této básně, který v originále zní:

Erfüllt von Schlangen, Nachtfaltern, což doslova přeloženo značí „plnou (rozumí se zahradu) hadů, můr“. Wernisch ovšem překládá či „překrádá“ takto: *Zahradu plnou hadrů, můr...* Nasnadě je záměna slova „hadů“ za slovo „hadrů“. Při Wernischově proklamovaném přístupu k překladům i s ohledem na poetiku jeho

143

vlastních textů je nesnadno rozhodnout, zda se jedná o záměr či o tiskovou chybu, druhou možnost nelze rozhodně vyloučit.

Zajímavý doklad o tom, že Trakl působil i na generaci debutující ve čtyřicátých letech dvacátého století, přináší vydání korespondence Ivana Blatného. Z dopisu jeho strýci Janovi, který byl pravděpodobně psán v druhé polovině roku 1942, se dovídáme, že i Ivan Blatný se potýkal s překlady básní Georga Trakla:

Milý strýčku Jendo,

Prosil bych tě o malou informaci: Překládám z němčiny báseň Georga Trakla, v níž se na jednom místě říká, že na smetišti pískají krysy. Kvůli rýmu by se mi hodilo, kdybych to mohl změnit a napsat, že jejich pískot zaznívá z nor. Takové odchytky jsou v překladu básně přípustné, poněvadž samozřejmě nelze zachovat úplně doslovné znění. Jde mi teď jen o to, zda to věcně není nesmysl. Krysím doupatům se také říká nory, v tom se snad nemýlím. (?) Je tedy možné slyšet je odtamtud, zevnitř pískat? Nemusí to být nic typického, jen jestli to není úplně vyloučeno. -V německém originálu se mluví o zamilovaném krysím pískání. Snad se tím míní páření. Je tu tedy ještě otázka, zda by z toho důvodu nevznikl nesmysl, kdybych to přemístil do doupat.⁴⁹

Jedná se o báseň *VORSTADT IM FÖHN/ PŘEDMĚSTÍ VE FÖHNU* z Traklovy první sbírky, konkrétně o první verš třetí sloky této básně (*und sie keifen vor Gier wie toll*). Blatného překlad není dnes bohužel k dispozici (byl-li kdy vyhotoven), proto nelze posoudit jeho přístup, ale samotná informace o tom, že se Georgem Traklem *zabýval*, rozšiřuje spektrum autorů a poetik, jež v českém prostředí vstřebaly traklovské působení.

Srovnáním tří různých překladů Traklovy básně *EIN WINTERABEND* ze sbírky *Sebastian im Traum* si nyní shrňme odlišnosti v překladatelských metodách, jež používají Bohuslav Reynek, Ludvík Kundera a třetí významný Traklův překladatel Zbyněk Hejda. Nejprve tedy báseň *EIN WINTERABEND* (která mj. slouží jako výchozí bod pro po-

44

zoruhodnou filozofickou studii Martina Heideggera o „básnickém jazyce“) v originále:

*Wenn der Schnee ans Fenster fällt,
Lang die Abendglocke läutet,
Vielen ist der Tisch bereitet
Und das Haus ist wohlbestellt.*

*Mancher auf der Wanderschaft
Kommt ans Tor auf dunklen Pfaden.
Golden blüht der Baum der Gnaden
Aus der Erde kühlem Saft.*

*Wanderer tritt still herein;
Schmerz versteinerte die Schwelle.
Da erglänzt in reiner Helle
Auf dem Tische Brot und Wein.⁵⁰*

Báseň má pravidelnou formu, sestává ze tří čtyřveršových slok, je užito obkročného a přesného rýmu (s výjimkou nepřesného rýmu „läutet - bereitet“). Každý verš se skládá ze čtyř trochejských stop, přičemž první a čtvrtá každé sloky je neúplná, je tedy užito přízvučného (mužského) zakončení verše.

Bohuslav Reynek překládá báseň takto:

ZIMNÍ VEČER

*Zříš-li v okně sněhu chvění,
klekání se rozčeří,
mnozí jdou už k večeři,*

pořádek jest po stavení.

*Leckdo, unaviv se za dne,
temnou stezkou najde vrata.*

45

*Milosti strom pln je zlata,
květů z země šťávy chladné.*

*Tiše vchází putující;
bolest v kámen mění práh.
Zazáří v tom úběl, nach,
chléb a víno ve světnici.⁵¹*

Po formální stránce je nepřehlédnutelný fakt, že Reynek sice zachovává rýmové schéma i pravidelný trochejský rytmus (někdy na úkor výslovnosti - „z země“ v osmém verši), avšak oproti originálu zaměňuje mužské a ženské zakončení veršů. A to nejen tak, že by došlo k zá-
měně pravidelné (tak je tomu v první a třetí sloce), ale v druhé sloce se atypicky vyskytuje
pouze ženské zakončení veršů. Tento rys poněkud narušuje dojem sevřenosti a přesvědčivosti,
kterým se vyznačuje originální text. Po stránce jazykové lze mít sice dílčí výhrady, ale text je
přeložen (či „přebásněn“) v zásadě správně.

Překlad Ludvíka Kundery zní:

JEDNOHO ZIMNÍHO VEČERA

*Když sníh padá ze šira,
zvon zní dlouho v podvečeru,
prostřeno je v hebkém šeru,
dům se mnohým otvírá.*

*Leckdo stane u brány
po všech cestách v temném světě.
Strom milosti zlatě kvete
ze šťáv země, z chladné tmy.*

*Poutník vchází do vrat mdle;
práh je hořem zkamenělý.
Zatřpytí se v jasné běli
chléb a víno na stole.⁵²*

46

K tomuto překladu nelze mít po formální stránce výhrad. Rýmové schéma, zakončení veršů i rytmus jsou přesně zachovány a v tomto směru tedy lze předpokládat vyvolání podobného dojmu jako originální text. Na celkovém dojmu se ale zásadní měrou podílí i jazyk, jakým je báseň přetlumočena - a zde se nabízí otázka, nakolik je adekvátní užití příznakového výrazu „ze šira“ z prvního verše. Zřejmé je jeho zavedení kvůli rýmu. Z podobných důvodů bylo pravděpodobně užito v originále se nevyskytujícího termínu „mdle“ z devátého verše.

Celkově se však jedná o překlad zdařilý.

Třetí překlad této básně pořídil Zbyněk Hejda a zní takto:

ZIMNÍ VEČER

*Sníh když padá do oken,
Dlouze znějí večer zvony,
Mnohým stůl je připravený,
Dům je dohře opatřen.*

*Jest i ten, kdo na cestách
Temnou stezkou k bráně schází.
Zlatě milosti strom vzhází
Z hlubin země chladných šťáv.*

*Tiše poutník vstupuje;
Bolest změnila práh v kámen.
V jeho čistém jasu plane
Chléb a víno na stole.⁵³*

Zbyněk Hejda je básník, jemuž je často připisován vliv Georga Trakla na vlastní poetiku. Zdá se však, že tomu může být i naopak - Hejda vkládá prvky vlastní poetiky do svých překladů. Rýmové schéma, zakončení veršů i rytmus sice zůstávají zachováni, avšak vnímatelovu pozornost mohou vzbudit nepřesné rýmy, někdy pouhé asonance: večer zvony - připravený; na cestách - chladných šťáv; vstupuje - na

47

stole; kámen - plane (u Trakla najdeme v celé básni nepřesný rým jen jeden).

Nelze se zde spokojit s konstatováním, že překladatel si chtěl usnadnit práci a dal přednost přibližnému souzvuku před ustoupením obsahové stránky, ačkoli i tento fakt zde možná sehrál svou roli. Znalce Hejdovy vlastní tvorby tyto neúplné rýmy nijak nezaskočí - Zbyněk Hejda s nimi běžně a funkčně (i když zdaleka ne v takové míře jako v překladech) pracuje ve svých vlastních textech. Tak například v Hejdově básnické sbírce *Blízkosti smrti* z let 1962-65, tedy z doby bezprostředně předcházející Hejdovým překladům Trakla z šedesátých let, najdeme rýmové dvojice jako „plný - luny“ (báseň *PES PRAŠIVINY PLNÝ*⁵⁴), „smrti - suti“ (báseň *HALUCINACE NOCÍ*⁵⁵) či „asi - rasík“ (báseň *VŠECHNO JARO ASI*⁵⁶). Pokud se tyto neúplné rýmy vyskytují spíše výjimečně i v překladech, většinou nelze nic namítat; jejich značný počet v Hejdově překladu však může působit rušivě. Na druhou stranu je třeba ocenit Hejdův jazyk, vyvolávající ze všech tří překladů nejvíce žádoucí dojem „mrazivé vznešenosti“.

Bez obsírnějšího komentáře ponechejme dva nejnovější překlady básně *EIN WINTERABEND*. Jako první si dovolím předložit svůj vlastní:

ZIMNÍ VEČER

*Když sníh padá do oken,
dlouze večer zvony znějí,
mnozí sednout k stolu smějí
a dům zve dál, otevřen.*

*Někdo, stezku rozpozná,
na své pouti přijde k vchodu.
Strom milosti kvete v zrodu*

zlatem z chladných zemských šťáv.

*Poutník vchází, ve tváři
bolest, v níž práh zkamení tu.*

48

*Na stole vtom v čistém svitu
chléb a víno zazáří?⁵⁷*

Autorem „nejčerstvějšího“ překladu je pak student olomoucké bohemistiky Jan Prokeš a vznikl pro účely traklovského semináře:

ZIMNÍ VEČER

*Když za okny padá sníh,
dlouze zní ten večer zvony,
mnohé čeká pokrm vonný
a dům tichne v zákoutích.*

*Leckdo se cest nabažil:
k bráně zve jej stezka stinná.
Zlatě milosti strom vzlíná
chladnou mízou zemských žil.*

*Tiše vchází poutník tmou;
práh se v kámen mění z bolu.
Čistým jasem vprostřed stolu
chléb a víno zaplanou.*

Jedná se o velmi zdařilý pokus, ba výzvu – objevný je zejména překlad německého „der kühle Saft“ z osmého verše logičtěji v souvislosti se stromem milosti z předcházejícího verše jako „chladná míza“, nikoli jako „chladná šťáva“.

Doposud jsme se zabývali otázkou, jak byl Trakl překládán do češtiny, a v oblasti vymezování nedostatků jsme se vymezili na konkrétní chyby či ústupky. Existuje však oblast, ve které, zdá se, všichni dosavadní překladatelé Trakla do češtiny selhávají, respektive ji opomíjejí - jedná se o tzv. „poetické extrémy“ v Traklově lyrice. Tímto pojmem prof. Eberhard Sauermann, ředitel innsbruckého Brenner-archivu a jeden z nejvýznamnějších současných odborníků *zabývajících* se sys-

49

tematicky poezií Georga Trakla⁵⁸, ve své příručce *Zu Valenzverstossungen in poetischer Sprache. Befremdende Transitivierungen bei Georg Trakl*⁵⁹ (K prohřeškům proti valenci v básnickém jazyce. Podivné (zvláště působící) tranzitivní transformace u Georga Trakla) označuje zvláštní způsob užití některých sloves, která, ač svou povahou netranzitivní, u Trakla nabývají tranzitivní povahy. V této práci si dovoluujeme zahrnout pod pojem poetické extrémy nejen tento případ, ale i příklady další, níže objasněné.

Mezi základní rysy poetického stylu patří tzv. poetická deformace⁶⁰, tedy licence autora (básníka) zacházet s jazykem proti jeho přirozeně vnímaným pravidlům, pokud mají tyto prohřešky proti normě za účel dosáhnout uměleckého účinku. S deformacemi v tomto duchu se setkáme i v poezii Georga Trakla a patří k podstatným prvkům spoluvytvářejících jeho osobitý styl. Pro překladatele představují taková místa velmi obtížnou oblast, která musí být pojímána komplexně v rámci celého díla a poté organicky včleněna do překladu. Přes ojedinělé snahy českých překladatelů podobné prvky do překladů začlenit se žádnému překladateli nedaří zachovat je v odpovídající míře, některé prvky jsou pak systematicky opomíjeny. Tato opominutí mají pravděpodobně původ v obavách překladatelů, že verše interpretovali chybně,

a proto se raději přiklání k logičtějšímu, uhlazenějšímu řešení. Poezie Georga Trakla je tak českým čtenářům předkládána tradičně v podobě, která většinou nedosahuje poetického účinku originálu - znepokojení vnímatele a rozšíření interpretačního pole básně.

Hned dva příklady takových deformací nabízejí první tři sloky známé Traklovy básně *AN DEN KNABEN ELIS*:

*Elis, wenn die Amsel im schwarzen Walde ruft,
Dieses ist dein Untergang.
Deine Lippen trinken die Kuhle des blauen Felsenquells.
Lass, wenn deine Stirne leise blutet
Uralte Legenden
Und dunkle Deutung des Vogelflugs.*

50/

*Du aber gehst mit weichen Schritten in die Nacht,
Die voll purpurner Trauben hängt
Und du regst die Arme schöner im Blau.⁶¹*

Tato báseň se dočkala čtyř překladů do češtiny. Reynek překládá takto:

CHLAPCI ELISOVI

*Elise, zvolá-li v černém lese kos,
toť tvoje zkáza.
Rty tvé pijí chlad modrého pramene z skály.*

*Zanech, krvácí-li potichu tvé čelo,
pradávných legend
a temného výkladu z drah ptačího letu.*

*Ty však běřeš se tichými kroky do noci,
jež ověšena všecička jest hrozny purpurovými,
a krásně rozvíráš náručí v modro.⁶²*

Překlad Ludvíka Kundery:

CHLAPCI ELISOVI

*Elisi, když volá v černém lese kos,
je to tvůj zánik.
Tvé rty pijí chlad modrého skalního pramene.*

*Když tvoje čelo tiše krvácí,
zanech prastarých legend
a temného věštění z ptačího letu.*

51

*Ty však jdeš měkkými kroky do noci,
v níž visí plno purpurových hroznů,
a v modru krásněji rozvíráš náručí.⁶³*

V překladu Ivana Slavíka má báseň odlišně přeložený už název:

NA CHLAPCE JMÉNEM ELIS

*Elisi, když v černé doubravě kos volá,
to je tvůj zánik.
Tvá ústa pijí chladnou modř skalního pramene.*

*Teď nech, ať čelo tiše krvácí
pradávné zkazky,
temný smysl ptačích odletů.*

*Ty ale kráčíš měkkým krokem v noc,
jež visí plna hroznů brunátných,
a v modru krásněji rozvíráš náruč.⁶⁴*

Zvláštní, tajemnou atmosféru básně podtrhují dvě místa, kde se Trakl dopouští „poetických extrémů“. Tím prvním je vlastně celá větná konstrukce tvořící druhou sloku: už prvního Traklova vydavatele Kurta Wolffa na ní zarazila zdánlivě chybějící čárka na konci prvního verše, která by zásadním způsobem měnila vyznění celé sloky. Do celé věci vnáší jasno Traklova odpověď nakladateli v dopise z června 1913, jedno z velmi výjimečných míst, kdy se Trakl sám vyjadřuje ke své poezii: *Auf Ihre Anfrage teile ich Ihnen umgehend mit, dass die betreffende Stelle im Satz vollkommen richtig ist. Das Lass hat hier die Bedeutung von dulden; deshalb ja auch kein Beistrich nach blutet.*⁶⁵ (Na Vaši otázku sděluji, že zmiňované místo ve větě je zcela v pořádku. Slovo *Lass* (nechej, ale i snášej, strp - pozn. překl.) má zde význam *Dulde* (snášej, strp); proto také žádná čárka po *blutet* (krvácí).) Autor tedy sám poskytuje

52/

přímý návod, jak má být tato sloka (sémanticky) interpretována: Strp (snášej tu skutečnost), když tvé čelo tiše krvácí / prastaré legendy / a temné výklady ptačího letu. Slovo „krvácet“, běžně netranzitivní a nevyžadující valenci, Trakl používá jako tranzitivní (tedy „krvácet koho, co“). Takto je Traklův text reflektován pouze v překladu Ivana Slavíka. Dřívější překladatelé patrně nepřikládali pozornost chybějící čárce na konci prvního verše, sloveso „lassen“ interpretovali ve významu „zanechat, nechat“ a Traklův obraz podstatně zlogičtili. Nebylo by to sice přílišnou chybou, pokud by zvláštní, příznakovou Traklovu formulaci nahradili jiným, adekvátním příznakovým prvkem, tak se však nestalo. Jako možné řešení se zde jeví Slavíkův poměrně doslovný překlad, ve kterém je sloveso „krvácet“ spojeno s předmětem ve čtvrtém pádě - je tak docíleno podobně zneklidňujícího dojmu jako v textu originálu.

Že tyto tranzitivní transformace nejsou u Trakla ojedinělé, ale jsou jedním ze stavebních prvků jeho poetiky, dokazuje četnost jejich výskytů v básníkově tvorbě. S objektem ve čtvrtém pádě spojuje Trakl slovesa svou povahou intranzitivní, např. *weinen* (plakat), *schweigen* (mlčet), *denken* (myslet - v němčině vždy s předložkou), *träumen* (snít) či zmíněné *bluten* (krvácet). Překladatelé do češtiny se tomuto jevu vyhýbají a většinou se takové verše snaží logicky opsat, čímž oslabují účinek originálního textu. Pro příklad uveďme čtvrtou sloku básně *ABENDLIED / VEČERNÍ PÍSEŇ*:

*Frühlingsgewölke steigen über die finstere Stadt,
Die der Mönche edlere Zeiten schweigt.⁶⁶*

Bohuslav Reynek překládá tuto sloku, *jejíž* doslovný překlad by zněl *Jarní mraky stoupají nad pochmurné město / které mlčí vznešenější doby mnichů.*", takto:

*Jarní mračna se vznášejí nad temné město,
jež mlčí o vznešenějších dobách mnichů.*⁶⁷

a Ludvík Kundera podobně jako:

53

*Jarní oblaka stoupají nad mračné město,
jež mlčí o vzácnějších dobách mnichů.*⁶⁸

Ivan Slavík tuto Traklovu báseň rovněž přeložil, ovšem použil jiný název - *VEČER*. Její čtvrtá sloka v jeho překladu zní:

*Oblaka jarní stoupou do tmy nad městem,
Jež mlčí o krásnějších dobách řeholníků.*⁶⁹

Žádný z uvedených překladů nedosahuje účinku originálu, kde je sloveso *mlčēt*, svou povahou intranzitivní, spojeno s objektem v akuzativu.

Vraťme se však ještě k básni *AN DEN KNABEN ELIS*, konkrétně k prvním dvěma veršům druhé sloky:

*Du aber gehst mit weichen Schritten in die Nacht,
Die voll purpurner Trauben hängt*

V doslovném překladu tyto verše znamenají: „Ty ale jdeš měkkými kroky do noci / která visí plná purpurových hroznů“. Zarážející, ale přitom jednoznačná je syntaktická struktura druhého verše, kde Trakl opět záměrně porušuje logičnost obrazu (nevisí hrozny v noci, ale noc sama o sobě). Čeští překladatelé toto místo opět interpretují a předkládají čtenáři obraz zjednodušený: u Reynka je „noc ověšena hrozny“, u Kundery „v noci visí plno hroznů“. Opět pouze Ivan Slavík dosahuje pomocí doslovného překladu adekvátního účinku.

Můžeme se zamýšlet nad tím, proč Trakl této příznakové, znepokojující formulace užívá. Zdá se, že jeho cílem mohlo být jednak vzbuzení dojmu odcizenosti, poukázání na to, že jazyk se svými pravidly nedokáže postihnout jím vnímanou skutečnost - a proto se uchyluje k formulaci, která, *nedržíc se pravidel jazyka*., je ve své výpovědi přesvědčivější. Právě tím, že sémantická pole ve verši obsažená (noc, purpurové hrozny a sloveso *viset*) se navzájem mohou překrývat, ale v konkrétní formulaci se tak neděje (alespoň ne v intencích gramatiky jazyka, *ježž* Trakl používá) projevuje se mj. básníková výjimečnost a „modernost“.

54/

V podobném duchu se nesou i Traklovy verše obsahující z hlediska větné výstavby dva subjekty – je to u něj postup opět nijak zvlášť častý, ale systematický. Pro příklad uveďme poslední dva verše básně *RUH UND SCHWEIGEN/ KLID A MLČENÍ*:

*Ein strahlender Jüngling
Erscheint die Schwester in Herbst und schwarzer Verwesug.*⁷⁰

Tento verš (doslova přeložen jako „Zářící jinoch / zjevuje se sestra v podzimu a černém tlení“) působí na němčinou vládnoucího vnímatele zneklidňujícím dojmem proto, že obsahuje dva

subjekty, volně vedle sebe řazené, avšak žádný z nich není oddělen čárkami či pomlčkami. Jedná se o formulaci neobvyklou, a tudíž příznakovou; jejím účelem snad opět je kondenzace významů, snaha o co nejtěsnější sepjetí obou subjektů. Je žádoucí, aby se překladatel pokusil podobného dojmu docílit i v jazyce, do něž překládá. Bohuslav Reynek zmíněné verše překládá:

*Jako zářící jinoch
sestra zjevuje se v jeseni v černém práchnivění.*⁷¹

Ludvík Kundera pak:

*sestra, zářivý jinoch,
zjevuje se v jeseni a v černém tlení.*⁷²

V obou případech tedy dochází k oslabení dojmu, jakým působí originální text, zlogičtěním - u Reynka použitím přirovnání, u Kundery postavením subjektu do přístavku.

Doplňme však, že se oba překladatelé na jiných místech, kde je u Trakla užito stejného principu, pokoušejí *nalézt jiná*. řešení, jak tuto nezvyklost vyjádřit. Tak např. Bohuslav Reynek překládá dva verše z básně *HELIAN*

55

*Ein bleicher Engel
Tritt der Sohn ins leere Haus seiner Väter.*⁷³

takto:

*Bledým andělem
Syn vchází v prázdný dům svých otců.*⁷⁴

Jako poslední příklad, demonstrující Traklovu záměrnou jazykovou nejednoznačnost, souznějící s nejednoznačným vyzněním obsahu jeho veršů, nám poslouží závěr básně *GRODEK*, jednoho z neznámějších Traklových textů. Jedná se o poslední báseň, kterou Trakl před svou smrtí v krakovském špitále napsal; mnozí interpreti v ní dokonce vidí Traklův „básnický odkaz budoucím generacím". Tento významově velmi zatížený a složitý text, jehož výkladu může do jisté míry napomoci znalost vývoje Traklova díla v předcházejících letech, zůstává ve svém samotném závěru z hlediska větné stavby nejednoznačný, o čemž mj. svědčí i překlady této básně do různých jazyků. V němčině poslední dva verše básně *GRODEK* znějí: *Die heisse Flamme des Geistes nährt heute ein gewaltiger Schmerz, Die ungeborenen Enkel.*⁷⁵ Doslova by se verše daly přeložit přibližně takto: Horký plamen ducha živí dnes mohutná bolest, / nenarození vnukové (ale i: nenarozené vnuky). Problém vyvstává, pokusíme-li se interpretovat poslední verš. Nenarozené vnuky, o nichž Trakl píše, lze totiž (navíc uvědomíme-li si způsob, jakým Trakl pracuje se subjekty ve svých verších - viz výklad k *RUH UND SCHWEIGEN*) díky formální shodě nominativu a akuzativu plurálu v němčině přiřadit jak k subjektu výpovědi tvořící předcházející verš (*ein gewaltiger Schmerz* - ohromná bolest), tak i k jejímu objektu (*die heisse Flamme* - horký plamen). Ani jeden z obou výkladů se nevzpírá logice obrazu. Pouze pro němčinu příznakový slovosled s objektem na prvním místě může upřednostňovat první výklad - tak interpretuje verše *Zbyněk*. Hejda:

56/

Horký plamen ducha živí dnes mohutná bolest,

*nenarození vnukové*⁷⁶

a ke stejnému řešení se přiklání i polský překladatel Georga Trakla Stanislaw Jerzy Lec:
*Bezbrzezny ból dziś karmi goracy plomień ducha,
nienarodzone wnuki.*⁷⁷

i Traklův překladatel do srbochorvatštiny Branimir Zivojinovic:
*vatru kojom duh gori ogroman danas hráni bol,
unuci nerodeni.*⁷⁸

Překlad pořízený Ludvíkem Kunderou však (poněkud překvapivě) pracuje s jinou interpretací:

*mohutná bolest živí dnes horký plamen ducha,
nenarozené vnuky.*⁷⁹

Nalézt pro češtinu optimální řešení, které by nabízelo čtenáři oba možné výklady, se žádnému překladateli nepodařilo. Vyjma tohoto posledního případu, kdy by si český překlad pravděpodobně *vyžádal* při *snaze* o vystižení dvojznačnosti obsahu oběť v podobě zmírnění gradace výpovědi, však není větších překážek, proč se nepokusit Trakla překládat do češtiny včetně jeho „poetických extrémů“. V důsledku tradičního zlogičťování překladů básní Georga Trakla do češtiny potom může být i jejich odraz v české literatuře (u těch autorů, kteří Trakla poznávali prostřednictvím překladů) v tomto ohledu pozměněný - Georg Trakl není v překladech reflektován komplexně. Rozhodně to však neznamená, že by se tím dopad poezie Georga Trakla na českou literaturu zmírnil - *nabízí* se ale domněnka, že *obraz* poezie Georga Trakla je pro českou literaturu v důsledku neakceptování některé její složky jiný, „plošší“ než pro literaturu německou.

198/

2. Poznámkový aparát

II.

1. Georg Trakl v českých překladech

1. LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha 1998, s. 285. Principy a pravidla vytčená v této knize chápu jako „dnešní odborný translátologický pohled“, kterým nazírám na zkoumané překlady.

2. *Písňe o samotách* (první symfonie) měly premiéru v Teplicích 24. června 2004 v nastudování Severočeské filharmonie. Kromě Traklových básní v symfonii znějí zhudebněné básně Fridricha Nietzscheho a Bertolda Brechta rovněž přeložené Petrem Kůrkou a básně Karla Tomana).

3. Obě Traklovy sbírky v Reynkově překladu znovu vyšly pod názvem *Básně* v Náchodě roku 1995.

4. KUNDERA, Ludvík. *Tragický básník*. In: TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 31

5. NEZVAL, Vítězslav. *Dílo XXVI. Eseje a projevy po osvobození (1945-1958). O některých problémech současné poezie*. Praha 1976, s. 318

6. MED, Jaroslav. *Od snu o ráji k prožitku apokalypsy*. In: *Bohuslav Reynek (1892-1971). Výstava ke 100. výročí narození*. Brno 1992, s. 15

7. REYNEK, Bohuslav. *Vlídne vidiny*. Úvodní studii *Básník samoty a kontempace* napsal Jaroslav Med. Praha 1992, s. 15-16

8. BŘEZINA, Otokar. *Korespondence II (1909-1929)*. Brno 2004, s. 1171-1172

9. HRADEC, Josef (pseudonym Josefa Mlejnka). *Blázen jsem ve své vsi*. Proglas - měsíčník pro politiku a kulturu, 1991, 1, s. 65

10. REYNEK, Daniel a REYNEK, Jiří. *Kdo chodí tmami. Rozhovor Aleše Palána*. Praha 2004, s. 218-219

11. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 11

12. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 11

13. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 37

14. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 71

200/

Radek Malý/Spásná trhlina

15. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 32

16. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 60

17. REYNEK, Daniel a REYNEK, Jiří. *Kdo chodí tmami. Rozhovor Aleše Palána*. Praha 2004, s. 256

18. Ten došel svého zhmotnění v již zmíněné antologii *Haló, je tady víchř, víchřice* (Praha 1969; v současnosti nakladatelství Atlantis připravuje nové, aktualizované vydání pod názvem *Světaskon*).

19. KUNDERA, Ludvík. *Vlaštovka, která má geometrické hnízdo*. In: *Různá řečiště*. Brno 2005, s. 191

20. Kvart, č. 3/1949, s. 24

21. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 21

AN DIE VERSTUMMTEN

O, der Wahnsinn der großen Stadt, da am Abend

An schwarzer Mauer verkrüppelte Bäume starren,

Aus silberner Maske der Geist des Bösen schaut;

Licht mit magnetischer Geißel die steinerne Nacht verdrängt.

O, das versunkene Läuten der Abendglocken.

TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 69

22. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 28

23. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 97

24. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 138

Voll Früchten der Hollunder; ruhig wohnte die Kindheit In blauer Höhle. Über vergangenen Pfad, Wo nun bräunlich das wilde Gras saust, Sinnt das stille Geäst; das Rauschen des Laubs

Ein gleiches, wenn das blaue Wasser im Felsen tönt.

Sanft ist der Amsel Klage. Ein Hirt

Folgt sprachlos der Sonne, die vom herbstlichen Hügel rollt.

TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 47

25. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 18

26. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 63

27. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 75

28. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 47

29. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč; 1995, s. 97

/201

30. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 94

31. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 25

32. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 61

33. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 42

34. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 159

35. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 32; tento verš se uvádí jako přímý důkaz toho, že Trakl byl v určité fázi své tvorby silně ovlivněn v té době aktuálními překlady poezie Arthura Rimbauda do němčiny (od Karla Klammera); výraz „Heidekrug“ pochází přímo z těchto překladů.

36. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 60

37. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 94

38. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 31

39. TRAKL, Georg. *Básně*. Přeložil Ludvík Kundera. Praha 1965, s. 34

40. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 98

41. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 58

42. JIRÁT, Vojtěch. *Dva předchůdci: Georg Trakl a Georg Heym*. Kritický měsíčník, č. 5/1943, s. 147-157

43. Kritický měsíčník, č. 5/1943, 153-154

IN DEN NACHMITTAG GEFLÜSTERT

Sonne, herbstlich dünn und zag,

Und das Obst fällt von den Bäumen.

*Stille wohnt in blauen Räumen
Einen langen Nachmittag.*

*Sterbeklänge von Metall;
Und ein weißes Tier bricht nieder.
Brauner Mädchen rauhe Lieder
Sind verweht im Blätterfall.*

*Stirne Gottes Farben träumt,
Spürt des Wahnsinns sanfte Flügel.
Schatten drehen sich am Hügel
Von Verwesung schwarz umsäumt.*

*Dämmerung voll Ruh und Wein;
Traurige Gitarren rinnen.
Und zur milden Lampe drinnen
Kehrst du wie im Traume ein.*

TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 31 Překlad Bohuslava Reynka:
202/

ODPOLEDNI NAŠEPTÁNO

*Slunce v podzimních dnech bledne,
s větví padá dolů nach;
pokoj v modrých prostorách.
Dlouhé, dlouhé odpoledne.*

*Cinká umíráček kovový;
Bílé zvíře unaveno klesá,
Hnědých dívek drsné písňě z lesa
nezní, zaváty jsou v listoví.*

*O barvách si dumá Boží čelo,
cítí měkká křídla šilenství.
Stínové se otáčejí na kopci,
hnutí černě kolo jejich ověncilo.*

*Soumrak plný pokoje a vína;
kytary se roztěkají truchlivé.
Navracíš se k milé lampě své,
jak když duše v snách se rozpomíná.*

TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 59

44. BABLER, Otto František. *Lyrické konfrontace. Výbor z překladů O. F. Bablera ze světové poezie
20. století*. Praha 1986, s. 55-56

SOMMER

*Am Abend schweigt die
Des Kuckucks im Wald.
Tiefer neigt sich das Korn,
Der rote Mohn.*

*Schwarzes Gewitter droht
Über dem Hügel.*

*Das alte Lied der Grille
Erstirbt im Feld.*

*Nimmer regt sich das Laub
Der Kastanie.
Auf der Wendeltreppe
Rauscht dein Kleid.
Stille leuchtet die Kerze
Im dunklen Zimmer;
Eine silberne Hand
Löschte sie aus;*

Windstille, sternlose Nacht.

TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 74
/203

45. HOLAN, Vítězslav. *Cestou. Výbor z překladů*. Praha 1962, s. 293

VERKLÄRTER HERBST

*Gewaltig endet so das Jahr
Mit goldnem Wein und Frucht der Gärten.
Rund schweigen Wälder wunderbar
Und sind des Einsamen Gefährten.*

*Da sagt der Landmann: Es ist gut.
Ihr Abendglocken lang und leise
Gebt noch zum Ende frohen Mut.
Ein Vogelzug grüßt auf der Reise.*

*Es ist der Liebe milde Zeit.
Im Kahn den blauen Fluß hinunter
Wie schön sich Bild an Bildchen reiht –
Das geht in Ruh und Schweigen unter.*

TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 12

46. SLAVÍK, Ivan. *Lampa útěchy*. Praha - Jinočany 1996, s. 179-181

47. WERNISCH, Ivan. *FRC - překlady a překrady*. Praha 1991

48. WERNISCH, Ivan. *FRC - překlady a překrady*. Praha 1991, s. 110

DER SCHLAF

*Verflucht ihr dunklen Gifte,
Weißer Schlaf!
Dieser höchst seltsame Garten
Dämmernder Bäume
Erfüllt von Schlangen, Nachtfaltern,
Spinnen, Fledermäusen.
Fremdling! Dein verlornen Schatten
Im Abendrot,
Ein finsterner Korsar
Im salzigen Meer der Trübsal.
Aufplattern weiße Vögel am Nachtsaum
204/
Über stürzenden Städten
Von Stahl.*

- TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 88
49. BLATNÝ, Ivan. *Texty a dokumenty 1930-1948*. Brno 1999, s. 322
50. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 58
51. TRAKL, Georg. *Sebastian v snu*. Přeložil Bohuslav Reynek. Vyškov 1924, s. 32
52. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 160
53. HEJDA, Zbyněk. *Překlady. Emily Dickinsonová, GeorgTrakl, Gottfried Benn*. Praha 1998, s. 67
54. HEJDA, Zbyněk. *Básně*. Praha 1996, s. 135
55. HEJDA, Zbyněk. *Básně*. Praha 1996, s. 131
56. HEJDA, Zbyněk. *Básně*. Praha 1996, s. 136
57. TRAKL, Georg. *Podzimní duše*. Přeložil Radek Malý. Praha 2005, s. 85
58. jemuž na tomto místě přísluší můj dík za ochotu vést se mnou konzultace o interpretaci některých klíčových míst v Traklově lyrice
59. SAUERMAN, Eberhard. *Zu Valenzverstossungen in poetischer Sprache. Befremdende Transitivierungen bei Georg Trakl*. Innsbruck 1985
60. Podle Romana Jacobsona je poetická deformace dokonce základním distinktivním prvkem poetického stylu.
61. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 17
62. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 23
63. TRAKL, Georg. *Šebestián vesnu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 131
64. SLAVÍK, Ivan. *Lampa útěchy*. Praha - Jinočany 1996, s. 181 Můj překlad:

CHLAPCI ELISOVI

*Elisi, když v černém lese volá kos,
to je tvůj zánik.
Tvé rty pijí chlad modrého skalního pramene.*

*Snášej, když tiše krvácí tvé čelo
prastaré legendy
a temná znamení ptačího letu.*

*Ty však odcházíš měkkými kroky do noci,
jež visí plna purpurových hroznů,
a v modři krásněji svou náruč rozvíráš.*

205

*Trnité křoví zaznívá,
kam padne tvůj měsíční zrak.
O, jak dávno jsi umřel, Elisi.*

*Tvé tělo je hyacint,
do nějž mnich noří voskové prsty.
Černou slují je naše mlčení,*

*z níž občas vystupuje tiché zvíře
a zvolna sklápí těžká víčka.
Na tvé spánky kane černá rosa,*

poslední zlato rozpadlých hvězd.

- TRAKL, Georg. *Podzimní duše*. Přeložil Radek Malý. Praha 2005, s. 22
65. SAUERMAN, Eberhard. *Zu Valenzverstossungen in poetischer Sprache. Befremdende Transitivierungen bei Georg Trakl*. Innsbruck 1985, s. 347
66. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 38
67. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 74
68. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 113

69. SLAVÍK, Ivan. *Lampa útěchy*. Praha -Jinočany 1996, s. 179
70. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 74
71. TRAKL, Georg. *Sebastian v snu*. Přeložil Bohuslav Reynek. Vyškov 1924, s. 43
72. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 144
73. TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 42
74. TRAKL, Georg. *Básně Jiřího Trakla*. Přeložil Bohuslav Reynek. Stará Říše 1917, s. 81
75. Jsem si vědom toho, že obzvlášť u této básně může být zavádějící odtržení posledních dvou veršů od celku, proto zde uvádím báseň v plném znění v němčině, v překladu Ludvíka Kundery a ve svém vlastním překladu:

GRODEK

*Am Abend tönen die herbstlichen Wälder
Von tödlichen Waffen, die goldnen Ebenen
Und blauen Seen, darüber die Sonne
Düstrer hinrollt; umfangt die Nacht
Sterbende Krieger, die wilde Klage
Ihrer zerbrochenen Mündler.
Doch stille sammelt im Weidengrund
Rotes Gewölk, darin ein zürnender Gott wohnt
Das vergoßne Blut sich, mondne Kühle;
Alle Straßen münden in schwarze Verwesung.
Unter goldnem Gezweig der Nacht und Sternen*

206/

*Es schwankt der Schwester Schatten durch den schweigenden Hain,
Zu grüßen die Geister der Helden, die blutenden Häupter;
Und leise tonen im Rohr die dunklen Flöten des Herbstes.
O stolzere Trauer! ihr ehernen Altäre
Die heiße Flamme des Geistes nährt heute ein gewaltiger Schmerz,
ungeborenen Enkel.*

TRAKL, Georg. *Das dichterische Werk*. München 1998, s. 94

GRODEK

*Vpodvečer znějí smrtícími zbraněmi
podzimní lesy, zlaté roviny
a modrá jezera, nad nimi chmurněji
se kutálí slunce; noc obestírá
umírající válečníky, divoký nářek
jejich roztráštěných úst.
Ale tiše se shromažďují ve vrbinách
rudá mračna, v nichž bydlí hněvivý bůh,
prolitá krev, měsíčný chlad
všechny cesty vedou k černému zániku.
Pod zlatým větrovým noci a hvězd
sestřin stín se potácí mlčícím hájem,
aby pozdravil duchy hrdinů, zkrvavené hlavy;
a v rákosí Uše znějí hluboké flétny podzimu.
O hrdější smutku! vy kovové oltáře,
mohutná bolest živí dnes horký plamen ducha,
nenarozené vnuky.*

TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 231

GRODEK

Navečer znějí podzimní lesy

*smrtícími zbraněmi, zlaté roviny
a modrá jezera, nad nimi se valí
temněji slunce; noc v objetí svírá
umírající válečníky, divoký nářek
jejich rozbitých úst.*

*Však tiše kupí se ve vrbách
rudá mračna, v nichž přebývá rozezlený bůh,
prolitá krev, měsíčný chlad;
všechny cesty ústí do černé zkázy.
Pod zlatým větrovím noci a hvězd
stín sestry blíží se mlčenlivým hájem
pozdravit duchy hrdinů, krvácející hlavy;
a tiše v rákosí znějí temné flétny podzimu.
O hrdější smutku! vy oltáře z kovu*

207

*horoucí plamen ducha živí dnes mocná bolest,
nenarození vnuci.*

TRAKL, Georg. *Podzimní duše*. Přeložil Radek Malý. Praha 2005, s. 107

76. HEJDA, Zbyněk. *Překlady. Emily Dickinsonová, Georg Trakl, Gottfried Benn*. Praha 1998, s. 71

77. *Trakl in fremden Sprachen. Internationales Forum der Trakl-bersetzer*. Salzburg 1991, s. 145

78. *Trakl in fremden Sprachen. Internationales Forum der Trakl-Übersetzer*. Salzburg 1991, s. 146

79. TRAKL, Georg. *Šebestián ve snu*. Přeložil Ludvík Kundera. Třebíč 1995, s. 231

Malý, Radek. SPÁSŇA TRHLINA. Reflexe poezie Georga Trakla v české literatuře. Olomouc: Votobia: 2006. ISBN 80-7220-275-8.